

„Vabaduse lauliku“ uus lavastus

„Rahva Hääle“ 27.11.1951

Nõukoguliku mitmepalgelise tänapäeva kajastamine ooperivormis on keeruline ja vastutusrikas, aga seda austavam ülesanne heliloojale, libretistile ja teatrikollektiivile. Eugen Kapi ooperi „Vabaduse laulik“ (Paul Rummo libreto) lavaletoomine RAT „Estonia“ poolt tähistab eesti kaasaegse nõukoguliku ooperi algust, kujunedes juba oma esimeses lavastuses tähelepanuväärseks sündmuseks meie kultuurielus. Teos, mis ülistab meie nõukogude rahva suurt patriotismitunnet ja vankumatut tahet seista oma sõltumatus ja vabaduse kaitsel, leidis tunnustava hinnangu.

Kuid ooperi muusikas, libretos ja lavalises teostuses märgiti ära terve rida puudusi, mis tunduvalt kahan-dasid ooperi väärtust. Libretos oli tunda staatilisust (eriti esimeses pildis). Tööliklassi juhtivate tege-laste bolševike Kaldma ja Laidi ku-jud jäid kahvatuteks, tööliklassi juhtiv osa revolutsioonis kajastus nõrgalt. Ooperi keskne kuju, kelle järgi on tuletatud ka teose peal-kiri — luuletaja Raju — oli heli-looja poolt kujutatud mitteküllalda-se eredusega, kuna samal ajal vas-tasleeri kuuluva Mägara ja Gerda helikeel oli tunduvalt iseloomuli-kum ja pääses seetõttu paiguti do-mineerima. Revolutsioonilises üles-tõus oli liiga esile tõstetud kodanliku intelligentsi osa, mis on ajalooliselt põhjendamatu.

Autorid ja lavastaja A. Viner võtsid kriitikas märgitud puudused oma edaspidises töös ooperi juures aluseks, mille tulemusena valmis uus tunduvalt tugevam lavateos.

Kahtlemata on ooperi uue redakt-siooni muusikas palju õnnestunu-malt iseloomustatud töötavat rah-

vast, rahvahulkade mehisust ja kindlust võitluses oma vabaduse ja loova töö nimel. Juba ooperi eel-mängus hakkab kasvama ja arene-ma ülestõusnud töörahva laul, mille jõud ja veenvus seisneb selles, et temasse on nagu tulipunkti koon-dunud käsiteldavale ajajärgule tüü-pilised jooned. Rahvapidustuste stseene iseloomustab tugev rahvus-lik koloriit, mis on omane E. Kapi loomingule paremikule. Võib eksima-tult märkida, et ooperi teise pildi rahvakoorig ja tantsud on silma-paistvaimad saavutused eesti oope-rimuusikas. Selles pildis peab eriti esile tõstma meeolukat lüüriilist Armu aariat, mis on väga lähedane meie rahvuslikule väljenduslaadile.

Libreto antud kujul võimaldab heliloojal paremini kujutada oma tegelasi vastandlikes olukordades, mis täiendavad üksteist. See kont-rastne ülesehitus läbib teost nii piltide kui ka üksikute etteaste-te ulatuses (näiteks teises pildis rah-vapidu, mille lõhub fašistlike len-nukite ootamatu rünnak). Kont-rastsusele rajanev dramaturgiline ülesehitus võimaldab tegelasi mit-mekülgselt karakteriseerida. Peate-gelaste muusikalises iseloomustuses tabab kõrv kergesti igale osalisele antud erinevaid intonatsioone.

Tunduvalt paremaks on muutu-nud Raju muusikaline iseloomustus, mis vastab tema kui luuletaja-tribuuni kujule. Ta intonatsioonid on mehiseilt tahteküllased, kui ta astub kuulaja ette poeedi-võitlejana, ja antud soojades värvides, kui ta avaldab armastust Armule. Nähes Rajut Stalini preemia laureaadi Tiit Kuusiku kehatuses võib tajuda tema kindlust oma ideaalidele, mis tuleb eriti ilmekalt esile uue re-

daktsiooni juurde toodud gestapo piinakambri stseenis, kui ka para-tamatuna näiva mahalaskmise eel. Peab tunnustavalt märkima T. Kuusiku mänguliste võimete kasvu. Ka vokaalselt kuulub osa laulja pare-mate saavutuste hulka.

Raju muusikas tahaks veel suure-ma kõlajõu saavutamiseks kuulda sümfoonilisele arengule vastuvõtlik-ku juhtmotiivi. Suurima selgusega avaneb tema kui tõelise inimese olemus vanglastseenis. Kuid kas ei peaks just siin võidukalt kõlama meloodiline ja meeldejääv muusi-kaline teema vaba nõukoguliku elu ülistusena, kusjuures selle teema areng viikski meid suurepärasele muusikale tekstil „Tõuse mu rahvas ja sirgu mu maa“

Väärrikaks kaastaseks Rajule on muusikas selgelt ja meeldejäävvalt kujutatud tööliste-bolševiku tütar Arm Eesti NSV teenelise kunstniku Elsa Maasiku osakäsitluses. Karmi võitlustee läbikäinud nõukogude patrioot, kes on kõhklematult valmis ohverdama oma sügavat armastust, oma isiklikku suurt õnne töötava rahva õnne eest, — sellisena näeme E. Maasiku poolt loodud Armu ku-ju. Uude redaktsiooni on sisse too-dud Armu ülekuulamise stseen ges-tapos, kus tal avaneb võimalus pai-sata fašistidele ja nende eesti soost käsilastele näkku kogu oma põlgus nende vastu. Kahjuks kahandab aga selle pildi väärtust gestapolase Mühlhauseni libitsemine Armu üm-ber, mis ei iseloomusta kuigi oluli-sel määral seda jõhkardit, küll aga kisub alla kogu pildi loogilist seost ja usutavust. Mänguliselt võiks veelgi rohkem rõhutada hetke, mil Arm saab teada Raju viibimisest

gestapo võimuses (ka muusi on siin üldpausist vähe).

Elamusrikkalt annab E. edasi Armu traagilise hukk mis vastavalt uuele libreto toodud eelviimasesse pilti n seega muutunud usutavama võimaldanuc rakendada m lavalisi efekte.

Armupartii on üldiselt kir väga laululiselt ja annab kule suurepärase materjali te ku kuju loomiseks. Siiski mööda minna mõningatest s test pisipuudustest teksti osa line tekst nagu „minu ar silmad ta suleb o.aa januste tega“ juhib ebaterve salongil valdkonda ja ei ole mingil iseloomulik Armule. On se niisugused väljendused ei tu jale kasuks.

Märksa tugevamaks on mu Kaldmaa kuju, kelle vokaal on helilooja andnud intonatsi se suguluse revolutsiooniliste dega. See loob tõepärase pli mesest, kes on kogu oma elu nud töörahva üritusega. Võ Raju süttiva ja kuuma iselo peab Kaldmaa kujutama bo kele omast kaalukust ja e gelikkust, mis tulenevad elu mustest ja teoreetilisest karas

Rahvajahi-bolševiku kuju ne ooperilaval on väga vas rikas ülesanne. Praeguses red oonis antuc Kaldmaa partiid veelgi viimistleda jelpool ni tud positiivsete paranduste s Autorid peavad hästi tundma kujusid ning vastavalt sellele ma isikupäraseid jooni. A. esituses tahaks Kaldmaas näha kem lihtsust, südameikkum so kuid ka kindlamat komandöri tisanide pildis).

Noorele lauljale R. Alangol uues lavastuses usaldatud epi line, kuid väga vastutusrikas anne kehastada sangarlikku

lavastus

27.11.1957

juurde toodud gestapo
ri stseenis, kui ka para-
näiva mahalaskmise eel-
nustavalt märkima T. Kuu-
nguliste võimete kasvu. Ka
t kuulub osa laulja pare-
vutuste hulka.

muusikas tahaks veel suure-
jõu saavutamiseks kuulda
lisele arengule vastuvõtlik-
motiivi. Suurima selgusega
tema kui tõelise inimese
vangelstseenis. Kuid kas ei
ust siin võidukalt kõlama
ne ja meelde jääv muusi-
tema vaba nõukoguliku elu
a, kusjuures selle teema
ükski meid suurepärasele
e tekstil „Tõuse mu rahvas
mu maa“

aks kaaslasteks Rajule on
s selgelt ja meelde jäävalt
d tööliste-bolševiku tütar
ti NSV teenelise kunstniku
asiku osakäsitluses. Karmi
e läbikäinud nõukogude pat-
s on kõhklematult valmis
na oma sügavat armastust,
likku suurt õnne töötava
ne eest, — sellisena näeme
ku poolt loodud Armu ku-
e redaktsiooni on sisse too-
nu ülekuulamise stseen ges-
tu tal avaneb võimalus pai-
stidele ja nende eesti soost
le näkku kogu oma põlgus
astu. Kahjuks kahandab
e pildi väärtust gestapolase
seni libitsemine Armu üm-
ei iseloomusta kuigi olulil-
al seda jõhkardit, küll aga
la kogu pildi loogilist seost
avust. Mänguliselt võiks
ohkem rõhutada hetke, mil
ab teada Raju viibimisest

gestapo võimuses (ka muusikaliselt on siin üldpausist vähe).

Elamusrikkalt annab E. Maasik edasi Armu traagilise hukkamise, mis vastavalt uuele libretole on toodud eelviimasesse pilti ning on seega muutunud usutavamaks ja võimaldanud rakendada mõjuvaid lavalisi efekte.

Armupartii on üldiselt kirjutatud väga laululiselt ja annab kunstnikule suurepärase materjali tervikliku kuju loomiseks. Siiski ei või mööda minna mõningatest segavatest pisipuudustest teksti osas. Selline tekst nagu „minu armunud silmad ta suleb oma januste huultega“ juhib ebaterve salongilüürika valdkonda ja ei ole mingil määral iseloomulik Armule. On selge, et niisugused väljendused ei tule asjale kasuks.

Märksa tugevamaks on muutunud Kaldmaa kuju, kelle vokaalpartiile on helilooja andnud intonatsioonilise suguluse revolutsiooniliste lauludega. See loob tõepärase pildi inimesest, kes on kogu oma elu sidunud töörahva üritusega. Võrreldes Raju süttiva ja kuuma iseloomuga peab Kaldmaa kujutama bolševikele omast kaalukust ja ettenägelikkust, mis tulenevad elukogemustest ja teoreetilisest karastusest.

Rahvajähi-bolševiku kuju loomine ooperilaval on väga vastutusrikas ülesanne. Praeguses redaktsioonis antud Kaldmaa partiid tuleks veelgi viimistleda jelpool nimetatud positiivsete paranduste suunas. Autorid peavad hästi tundma oma kujusid ning vastavalt sellele leidma isikupäraseid jooni. A. Pärna esituses tahaks Kaldmaas näha rohkem lihtsust, südamlikkust soojust, kuid ka kindlamat komandöri (partisanide pildis).

Noorele lauljale R. Alangole on uues lavastuses usaldatud episoodiline, kuid väga vastutusrikas ülesanne kehastada sangarlikku vene

madrust. R. Alangol on head vokaalsed võimed, kuid mänguliselt tuleks osa juures veel töötada. Tema sangarlik surmaminek tuleks anda lihtsamini, väiksema välise efekti taotlusega. Tema kangelasteo lihtsuses ja isegi nagu endastmõistetavuses seisnebki selle suurus. Ka kerkib siin küsimus, kas ei oleks võimalik seda tähtsat kuju, kes kannab ooperisse nõukogude inimese „angelasikkuse, nõukogude rahvaste koostöö ja ühise võitluse juhtmotiivi, tutvustada vaatatajale kuulajale juba varem (näiteks teises pildis rahvapeol).

Nõukogude inimestele on vastandatud rahvavaenlaste leer. Eriti tugevalt on autorid paljastanud kodanlik-natsionalisti Mägeri häbi-väärse olemuse. V. Paldre esituses on Mäger inimene, kes välise lihvi taha püüab peita oma alatust ja müüdavust. Sellele juhib lauljat karakterne muusikapartii. Mänguliselt jätab soovida V. Paldre Mäger ülekuulamise stseenis, kus teatav ülepaakumine kisub alla seda, mis eelmistes piltides on saavutatud.

E. Maripuu Mägeri armukese Gerdana tõi usutavalt esile oma kuju aferistliku osa.

A. Sepa poolt loodud gestapolane Mühlhausen andis edasi pädunud fašistile omaseid jooni. Hoopis enam oleks aga tulnud rõhutada teda vallutavat hirmu ja hukkamõistetuse tunnet kohtumisel nõukogude inimeste vankumatusega.

Võib eksimatult öelda, et uues lavastuses on „Vabaduse laulik“ üldiselt tugevamaks muutunud. Ooperi finaali mõjub terviklikumalt, kuna siit on langenud välja varem häirinud Armu juhuslik surm, mis tekitas tõsiseid lavastuslikke raskusi. On juurde antud aktuaalsust rahuvõitluse teema sissetoomisega, mis on leidnud veenva lahenduse rindevõitleja lese (R. Maasing) üleskutses võidelda rahu eest. Lõpu-

koori tahaks siiski kuulda muusikaliselt enamütlevana. Kas ei võiks lõpukooris taas esineda kolmanda pildi kvarteti põhiteema, mis väljendab meie nõukogude rahvaste sõprust ja koostööd, olgu võitluses, olgu töös.

Tõsiselt tuleb aga kaaluda ooperi esimese pildi materjali, mis käesolevas lavastuses ikka veel ei anna vajalikku ettekujutust pöördelistest sündmustest meie rahva elus 1940. aasta juunis. Tundub, et praeguses lavastuses on pilt isegi staatilisem. Ka oleks vaja sügavamalt põhjendada Raju kujunemist kodanlikust poeetist eesrindlikuks võitlejaks.

Uutest lavakujundustest (Stalini preemia laureaat V. Haas) on õnnestunud gestapo sünge gooti stiilis ruum. Vangikong jätab praegu siiski kergema mulje, kui tegelikult oodata võiks. Ka teise pildi juures tahaks näha suuremat avarust, mis oleks aidanud tõsta nõukogude inimeste pidulikkust meeleolu suure sündmuse aastapäeva puhul. Tuleb esile tõsta ka leidlikke valgustus-efekte, eriti Armu surma stseenis.

Muusika iseloomule vastavad H. Tohvelmanni seatud tantsud, milles on palju hoogu ja meeleolu.

Selles, et ooper uues variandis saavutab tunduvalt tugevama mõju, on kahtlemata suuri teeneid Stalini preemia laureatidel lavastajal A. Vineril ja dirigendil K. Raudsepäl, kes töötasid autoritega tihedalt käes.

„Vabaduse lauliku“ uus variant kõneleb eelkõige sellest, et autorite ja teatri tihe koostöö teose parandamisel ja viimistlemisel on õige ja tulemusterikas töömeetod. Ehkki ooper „Vabaduse laulik“ nõuab veel praeguselgi kujul viimistlemist, võib siiski eksimatult öelda, et teosel on kõik eeldused kujuneda üheks silmapaistvamaks ooperiks nõukogude teatris.

L. NORMET